

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת תרומה תש"ע:

חיוב שבע ברכות:

א] חז"ל תקנו לברך שבע ברכות בשעת הנישואין ובשבעת ימי המשתה כשבאו פנים חדשות. ויש להסתפק האם כל הנמצאים בשעת הנישואין ובסעודה חייבים לשמוע את שבע הברכות, או רק החתן והכלה.

ב] ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן נ"ו) כתב, שכל הנמצאים חייבים לשמוע את השבע ברכות, והוכיח כן ממה שכתב השו"ע (אה"ע סימן ס"ב סעיף י"א) שאם אכלו המסובין בכמה בתים חייבים לברך שבע ברכות בכל בית, אף שאין החתן שם, ואף שאין שמש מצרפם, משום שכולם הינם בכלל בית חתנות, הרי להדיא שאין החובה על החתן והכלה דוקא אלא על כל המסובין. ולכן כתב שמי שאכל בסעודת נישואין או שבע ברכות והתחיל לאכול עם שאר המסובין, אסור לו לצאת מן המקום כל זמן שלא ישמע שבע ברכות, אא"כ נכנס על דעת שלא להצטרף איתם, יעו"ש.

ג] ולדבריו צריך המברך לכוין להוציא את השומעים, והם צריכים לכוון לצאת, וכן חייבים לכבד דוקא מי שיברך בקול רם באופן שכולם ישמעו אותו, ואין למסובין לדבר בין הברכות (על כל פנים בין הברכות שאינם פותחות בברוך מפני סמיכותן זו לזו). ולכאורה לא נהגו להיזהר בכל זה. גם צ"ע על מה שרגילים לשיר בברכה האחרונה, שאם כל הנוכחים חייבים לשמוע הרי זה ככופלים התיבות בברכה, ואסור לעשות כן, וצ"ב.

ד] והנה קי"ל שאין לברך שבע ברכות בשבעת ימי המשתה אא"כ באו פנים חדשות, וכדאיתא בגמ' (כתובות ח.), ופירשו הראשונים דטעם הדבר הוא שאין לברך אא"כ יש תוספת והתחדשות שמחה מחמת הפנים חדשות שלא השתתפו עד כה בשמחה, ולכן כתבו התוס' שבשבת אין צריך פנים חדשות, שהשבת חשובה לענין זה כפנים חדשות, וכדאיתא בשו"ע שם סעיף ח'. אולם הרמב"ם (פ"ב מהלכות ברכות ה"י) כתב, וז"ל: ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים (ברכת אשר ברא ששון ושמחה וכו'), היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין, במה דברים אמורים כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנישואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלים אחרים ולא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין מברכים בשבילם אחר ברכת המזון שבע ברכות, עכ"ל.

וביאר בקהילות יעקב (כתובות סימן ו'), שלשיטתו החיוב לברך שבע ברכות הינו להוציא את הפנים חדשות שעדיין לא יצאו ידי חובתם בשעת הנישואין, ולכן לשיטתו בעינין שיהיו הפנים חדשות גדולים דוקא המחויבים בברכות, משא"כ לשאר הראשונים, יעו"ש. ולדבריו, גם מדברי הרמב"ם מתבאר כמש"כ באגרות משה, שכל הנוכחים חייבים בברכות, אלא שלרמב"ם אינם חייבים כל פעם אלא פעם אחת בשבעת ימי המשתה.

ה] אולם צ"ע על כל הנ"ל ממש"כ הרמ"א (שם סעיף ג'), שכשעושים חופה לב' חתנים בזה אחר זה מותר לברך שבע ברכות עבור שניהם אף שעדיין לא הגיע החתן השני (וכשם שבברית מילה אפשר לברך אפי' לא הגיע התינוק השני), ואם כדברי האגרות משה שכל הנוכחים חייבים לשמוע את שבע הברכות, א"כ כ"ש שהחתן מחוייב בכך, וא"כ איך אפשר לברך כשעדיין לא הגיע החתן, הלא החתן לא יצא ידי חובתו.

ועל כרחק מוכרח מדברי הרמ"א שאין החיוב על כל אחד ואחד, ואף לא על החתן, אלא יש חובה שיבורך בציבור שבע ברכות, וכל ששמעו עשרה די בכך אפי' שלא שמע החתן. ולפ"ז אין ראייה ממש"כ השו"ע שכשאוכלים בהרבה בתים יש לברך בכל בית שכולם חייבים בשבע ברכות, ששם הטעם משום שכל בית נחשב כבית חתנות לעצמו, ובכל בית חתנות בעינין שבע ברכות, אבל אין חיוב על כל אחד מהמסובין לצאת ידי חובת שבע ברכות.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ו] ולכאורה י"ל דאין מדברי הרמ"א ראייה אלא לענין שבע ברכות דנישואין ולא לענין שבע ברכות דברכת המזון, שלכאורה משמע מלשון וסדר הרמב"ם (בפרק ב' מהלכות ברכות), ששבע ברכות דברכת המזון באים כתוספת על ברכת המזון ואינם ברכות כשלעצמם כשבע ברכות דנישואין, יעו"ש. ולפ"ז י"ל דדוקא בשבע ברכות דנישואין אין כל המסובין חייבים, אולם בשבע ברכות דברכת המזון חובה על כל המסובין לברך את ברכת המזון באופן זה, (ואף שלרמב"ם עיקר החיוב בברכת המזון הוא על הפנים חדשות, שמא מחמת לתא דידיה חייבו את כל המסובין לברך ברכת המזון ארוכה, יעו"ש בדברי הקהילות יעקב).

ז] אולם נראה ברור שגם אם להרמב"ם שבע ברכות בברכת המזון הינם כתוספת על ברכת המזון (וכברכת המזון ארוכה עם י' או י"א ברכות), להלכה בודאי לא קי"ל הכי.

דהנה הרמ"א (אה"ע סימן ס"ב סעיף ט') נקט לדינא דאין לברך את ברכת המזון ושבע הברכות על אותו כוס, שאין עושים מצוות חבילות חבילות, ואם נאמר ששבע הברכות הינם חלק מברכת המזון פשוט שיש לברכם על כוס אחת, כשם שאין מברכים את ארבעת הברכות של ברכת המזון על ארבע כוסות.

עוד יש להוכיח ממה שדנו הפוסקים (ע' בית שמואל סימן ס"ב ס"ק ב') מדוע לא לברך ברכת בורא פרי הגפן בין ברכת המזון לשבע ברכות, (ודעת הראב"ה ועוד פוסקים דאכן יש לעשות כן), ואם נאמר ששבע הברכות הינם תוספת על ברכת המזון פשיטא שאי אפשר להפסיק בברכת בורא פרי הגפן באמצע ברכת המזון.

ח] ועל כל פנים מוכח לענ"ד מדברי הרמ"א ששבע הברכות הינם חובה על כללות הציבור ולא על כל אחד ואחד, וכנ"ל.

אולם צ"ע בעיקר דברי הרמ"א משיטת הרמב"ם בדין פנים חדשות, שמדברי הרמב"ם נראה שהחובה הינה על כל אחד ואחד וכנ"ל, (ואף דבזה דכל אחד חייב פעם אחת לא קי"ל כדבריו, מ"מ בזה דבנישואין על כל פנים חייב כל אחד ואחד לצאת ידי חובה מנלן לנקוט דלא כדברי הרמב"ם), ומה שהוכיח הרמ"א מדין ברית מילה לכאורה אינה ראייה כל כך, דשם פשוט שאין צריך להוציא את התינוק ולא את הציבור ידי חובה, משא"כ בברכת הנישואין מנלן דאפשר לברך קודם שבא החתן, וצ"ע.

ט] אולם בעיקר מה שנקט הקהילות יעקב, שלרמב"ם גדר פנים חדשות הוא מחמת חיובא דהפנים חדשות שלא שמע הברכות, נראה שהמהרש"ל לא נקט כן, שבים של שלמה (כתובות סימן י"ח) נקט להלכה כרמב"ם דפנים חדשות הינם אלו שלא שמעו הברכות בשעת הנישואין, ומי שהיה בנישואין אף שלא היה בסעודה הראשונה לא מיקרי פנים חדשות, ומאידך נקט להלכה דשבת מיקריא פנים חדשות, וכן נקט דאם באו פנים חדשות בלילה מברכים בשבילם בסעודת הלילה ושוב בסעודת היום, ולמה שביאר הקהילות יעקב בדעת הרמב"ם לכאורה אין מקום לכל זה, וצ"ע.

ונראה שהים של שלמה נקט שגם לרמב"ם גדר פנים חדשות הינו תוספת שמחה, וכמו שנקטו שאר הראשונים, אלא שכל שהיו הפנים חדשות בשעת הנישואין אף שלא אכלו בסעודת הנישואין אין כל כך תוספת שמחה על ידם, ומש"כ הרמב"ם שתלוי אם עמדו שם בשעת ברכת הנישואין זהו משום שזמן הנישואין הוא עם ברכת הנישואין. אולם עדיין צ"ע לדבריו מדוע התנה הרמב"ם ששמעו הברכות, שלדבריו לכאורה אין נפ"מ בזה כלל, וצ"ע.